

Безусловен базов доход: поредната социалистическа утопия?

Хенрик Егберт*, Теогор Сегларски**

Резюме: Концепцията за безусловен базов доход е представяна от редица автори като инструмент за намаляване на бедността, осигуряващ живот над нивото на бедността за всеки индивид. Появилата се през XIX век идея за безусловен доход придобива нова популярност през последните години. Причината се крие в очакването нарастващата дигитализация и навлизането на роботизирани производства и изкуствен интелект да отнемат работата на много от членовете на обществото. В тази статия дискутираме проблеми на стопанската политика при въвеждането на безусловен базов доход. Анализираме въпроси, на които поддръжниците на концепцията следва да отговорят, преди тя да може да бъде обсъждана като сериозна алтернатива на съществуващите социални системи. Нашата оценка за идеята е, че на този етап тя е по-скоро социалистическа утопия, която трудно може да бъде въведена в съществуващата икономическа система. Приложението ѝ е възможно само ако се стигне до обща системна промяна и цялостно преобразуване на всички социални институции. Към настоящия момент концепцията все още не представлява работещо стопанскополитическо решение за евентуалните очаквани последици от

* Хенрик Егберт е доктор, професор в Anhalt University of Applied Sciences – Бернбург, Германия.

** Теогор Сегларски е доктор, професор в Стопанския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

технологичния напредък в индустриализираните страни и не е необходима в този смисъл.

Ключови думи: универсален базов доход, УБД, социалистическа утопия, технологична промяна, индустриална революция.

JEL: B14, B24, E24, J38, O33.

1. Въведение

Концепцията за безусловния базов доход предполага правно гарантирано общо парично заплащане за всеки индивид в едно общество (Идеята е формулирана още от Ръсел (Russel, 1918). Тя е съвместима с философията на Роулс (Rawls, 1971) и теорията на Сен (Sen, 2009). За по-подробен обзор на дискусиите относно безусловния базов доход, обхващащ съчинения от различни научни дисциплини, срв. с антологията на Видеркуист и колеktiv (Widerquist et al., 2013). За резултатите от опити за частично въвеждане на безусловен доход в практиката вж. Widerquist (2005)). Сред целите е намаляване на бедността чрез осигуряване на доход, който покрива минимално необходимите средства за съществуване (срв. с Tobin, 1966). Доходът е безусловен, в смисъл че се полага независимо от социалното и икономическото положение на индивида. Основните средства за живот под формата на парични суми се предоставят от държавата на всеки индивид, без

при това за него да възниква каквото и да е насрещно задължение. Заплащането се извършва без проверка на обстоятелствата на нуждаещ се за всеки отделен получател. Идеята е с помощта на тези парични средства всеки човек да може да живее над границата на бедността.

В исторически план концепцията е намисляла широк обществен отзвук винаги когато технологичният напредък е причинявал голямо увеличение на предлаганите количества стоки и услуги без нарастване или дори при намаляване на необходимостта от човешки труд. Технологичната промяна оказва натиск върху съществуващата организация на разделението на труда. Безусловният доход е привлекателен, защото обещава да омекоти този натиск върху работещите индивиди. Понастоящем той е причинен от ефектите на т.нар. *Четвърта индустриална революция* върху организацията на труда. Поддръжниците на концепцията на базовия доход очакват приложението на изкуствен интелект, автоматизацията и цифровизацията на работните процеси да доведат до развитие, при което все повече стоки да могат да бъдат произвеждани при пренебрежимо малки пределни разходи. С това в производството ще бъде необходим все по-малко човешки труд. Последствието би било намаляване на сумата на трудовите доходи в страната и понижаване на търсенето на индустриално произвежданите блага.

В историята на икономическите идеи тази аргументационна линия не е нова. В условията на Първата индустриална революция Малтус (Malthus, 1836) твърди, че излишъците на предлагани блага в резултат на технологичния прогрес трябва да бъдат консумирани от т.нар. трети лица – земевладелците (рентиерите), за да бъде икономическият кръгооборот в равновесие. В своя анализ той възприема системата от допускания на Рикардо (Ricardo, 1817), според която индустриалците инвестират пълната сума на печалбите си и така непре-

къснато увеличават производствените капацитети на стопанството. Допълнителното произведено количество стоки обаче не може да бъде поето от потреблението на работническата класа, тъй като заплатите на работниците се равняват в дългосрочен план само на минимума средства за съществуването им според т.нар. *Железен закон на работната заплата* (англ. *iron law of wages*, срв. със Седларски, 2015, с. 95-96; 133-134).

Въпреки че така формулираните зависимости не биват емпирично проверени за различни обстоятелства, те оказват съществено влияние върху по-късната теория на Маркс за *принадената стойност* (Marx, 1867). Принадената стойност намалява с индустриализационните процеси при замената на човешкия труд с машини. В есето си „Икономически възможности за нашите внуци“ Кейнс (Keynes, [1930] 1963) предвижда, че на хората ще се налага да работят все по-малко часове заради технологичния напредък, понеже всички необходими блага могат да бъдат произвеждани автоматизирано с по-ниски разходи. В утопичната представа на Кейнс от 30-те години на XX век в близко бъдеще всички материални нужди ще бъдат напълно задоволени. Сходни по съдържание разсъждения са популярни отново в началото на XXI век с напредването на Четвъртата индустриална революция. Машините заместват труда на хората, така че би трябвало да имаме все повече свободно от работа време за задоволяване на различни лични потребности. Възниква, обаче, въпросът за източниците на доходи. Базовият доход в този смисъл е разглеждан като средство за посрещане на ефектите от технологичната промяна на понижаване на доходите от труд.

Според първоначалната концепция за безусловен базов доход, той трябва да замени останалите съществуващи социални трансфери в развитите стопанства (срв. с Van Parijs 1990, 2004). Това означава, че освен

Икономическо развитие

базовият доход, на отделния индивид няма да бъдат преведени никакви други трансферни плащания от държавата. По-конкретно, биха отпаднали детските плащания, плащанията при безработица, болничните, социалните помощи, подкрепата за жилищни разходи и държавните пенсии, наред с данъчните облекчения в различни случаи. По този начин се осигурява принципната възможност чрез базовия доход да се премахне настоящата неефективност и нежеланите странични стимули на някои от съществуващите трансферни плащания. Финансирането на базовия доход следва да бъде осигурено чрез данъчно облагане на доходите, на потреблението, на разходването на ресурси, съответно на финансовите трансакции. По същество, базовият доход може да бъде отнесен към социалистическите концепции в държавната социална политика. Всички членове на обществото получават еднаква осигуреност с базов доход, независимо от техния принос или възможност да допринесат за съвкупния продукт.

В анализа на практическата му приложимост е уместно разграничаването между сравнително развити държави със сложни социални системи от една страна, и по-слабо развити страни с по-неефективен комплекс от мерки в областта на социалната политика от друга. В случай че съществуват само малко на брой държавни механизми за борба с бедността и за социална сигурност, базовият доход не замества други мерки, а се явява възможен инструмент за намаляване на бедността (срв. с Duflo, Banerjee, 2009; Haushofer, Shapiro, 2016). Ако обаче са налице развивали се в продължение на десетилетия механизми на социалната политика – като в страните на Европейския съюз, базовият доход би заменил съществуващи комплексни социални услуги, които отчитат индивидуални особености с проверка на статуса на нуждаещите се. Дори от това първоначално скициране става ясно, че концепцията за

безусловния базов доход е свързана с принципно различно разбиране за централни задачи и задължения на държавата и индивида, за разпределението им в обществото и относно справедливостта, в сравнение с преобладаващото в днешните обществени структури в Европа.

Един от проблемите в досегашната дискусия около базовия доход е отдалечеността ѝ от реалността. Докато базовият доход безспорно е интересна концепция, върхунаваща смели теоретични дебати, най-често при тях липсва връзката със съществуващите стопански системи. В този текст ние обръщаме внимание на проблема и подлагаме на обсъждане основни стопанскополитически въпроси около идеята за безусловния доход. Не поставяме на преден план философски аспекти на концепцията, преценката за справедливостта ѝ или възможни ефекти на базовия доход върху индивидуалната мотивация за труд, а привидно лесни въпроси, които често са пренебрегвани от привържениците на идеята. На тези въпроси е редно да бъде отговорено еднозначно, преди базовият доход да може да бъде разглеждан като сериозна алтернатива в областта на стопанската политика (срв. с De Wispelaere, Stirton, 2012) за административни затруднения при евентуалното ѝ приложение.

Полезно е във всяка дискусия относно приложимостта на базовия доход да се изхожда от реална икономическа система. Тук ние приемаме за отправна точка стопанската система, характерна за Европейския съюз: пазарна организация на икономиката със силни социалнополитически компоненти, основана на демократично обществено устройство и вградена в структури на ЕС. Изводът ни е, че идеята за безусловен базов доход може да бъде причислена към социалистическите утопии и не може да бъде осъществена в стопанската политика при съществуващите структури.

2. Въпроси на стопанската политика

2.1. Кой ще получава безусловния базов доход?

На първо място следва да бъде даден отговор на въпроса кой би получил право на безусловен базов доход. Подходящи са два критерия за определяне на получателите: или гражданите на дадена държава (обединение от държави), или индивиди с местожителство в дадена държава (обединение на държави). Ако правото се присъди само на гражданите на дадена страна, групи от населението ще бъдат дискриминирани във всички европейски държави. Тези групи ще трябва да осигуряват доход за себе си чрез други източници или да емигрират. Възниква опасност от постоянно разделение на обществата на получатели и неполучатели на базов доход. Неполучателите ще трябва да работят сами своя доход, докато гражданите на съответната страна няма да бъдат изложени на тази принуда. Следващият въпрос е дали гражданите на страната ще продължават да получават базов доход и когато живеят в чужбина. Вероятно е това да доведе до миграционни потоци и отново разделение на обществата. В допълнение, няма да бъде постигната целта всички хора да имат доход над границата на бедността.

Обратно, ако бъде приложен критерият на постоянното местожителство, всички обитатели на дадена страна ще получават безусловен базов доход, включително индивиди, които живеят в страната отскоро. Получаването на базовия доход би било независимо от националността или правния статут на пребиваването. С други думи, държавата би осигурявала базов доход и на тези, които са регистрирали своето местожителство в страната съвсем отскоро или които се намират на територията ѝ за кратко време, като например бежанци или

чуждестранни студенти. Подобен принцип би бил възприет от части от населението като несправедлив. Политическата съпротива срещу въвеждането му изглежда много вероятна.

Много по-същественият проблем обаче и в този случай биха били предизвиканите миграционни потоци. Във всички държави, които въведат базов доход на принципа на местожителството, ще се стигне, в резултат от ефекта на привличането, до нетен входящ поток от имигранти. Това може да намали обществената приемливост на базовия доход (вж. Scharpf, 2000). Едновременно въвеждане на базовия доход във всички държави-членки на ЕС няма да намали този ефект на всмукване на мигранти от държави извън Съюза. Но и дори в рамките на ЕС може да се стигне до значителни мигрантски потоци поради разликите в икономическото благосъстояние на страните. Какъв е отговорът на тези предизвикателства от страна на поддръжниците на концепцията?

Въпросът за кръга на получателите на базовия доход е проблематичен и в друг аспект, а именно – по отношение на групимата им възраст. Ако доходът бъде предоставен от момента на раждането, той би попадал в ръцете на родителите и законните попечители на малолетните деца. При относително големи семейства с голям брой деца родителите или попечителите биха разполагали със значителни финансови средства. Понеже не става дума за целеви трансфери, не може да бъде сигурно, че родителите или попечителите ще използват парите за благо на децата. Това е общ проблем при нецелевите трансферни плащания, но при базовия доход трансферираните суми са по-високи, отколкото настоящите трансфери, обвързани с индивидуални житейски обстоятелства, като например детски надбавки, надбавки за жилищни разходи или помощите при безработица. Така би могло да се

Икономическо развитие

стигне до изразходване на средствата не по предназначение от домакинствата, в случай че получателите на базовия доход не действат в интерес на благосъстоянието на децата. Ако обаче базовият доход се превежда на даден индивид над определена възраст, родителите и попечителите на малките деца биха били негативно дискриминирани, тъй като не получават трансфери за децата.

Освен тези два въпроса е необходимо да се изясни дали и други различия между хората биха били пренебрегнати, в случай че базовият доход замени настоящите социални трансфери. Ще бъде ли базовият доход независим от имуществото на лицата? Тъй като базовият доход е безусловен, би следвало да бъде получаван и от онези с относително голямо материално благосъстояние. Болните и нуждаещите се от специални грижи ще бъдат ли поставени при същите условия (еднакви трансферни суми) като здравите, градското население като селското? Това са само някои от релевантните въпроси относно критериите за получателите на базов доход.

2.2. Как може да бъде финансиран безусловният базов доход?

Предвижда се основното финансиране да е чрез данъчно облагане на всички видове доходи (доходи от труд, капиталови печалби, от имущество, както и предприемачески възнаграждения). Популярно, особено сред социалистически ориентирани политици, е предложението за обвързване на базовия доход с въвеждане на данък върху финансовите трансакции, от които се очаква набирането на допълнителни средства. Често при търсенето на отговор на въпроса за финансирането на безусловния доход за илюстрация се привежда примерът с отрицателния подоходен данък по идея на Милтън Фригман (Friedman, 1962, 1968). Базовият доход би уподобявал в действието си отрицателен подоходен

данък. Домакинства с доходи под определена граница получават от гържавата трансферен доход, а домакинствата с доходи над тази граница плащат данъци. Освен дохода, има предложения да се облага и потреблението и разходването на ресурси.

Трудно е да бъде предвидено колко биха били данъчните приходи в горните случаи и дали биха били достатъчни за финансирането на базовия доход. Дори привържениците на концепцията обаче са сигурни, че в крайна сметка данъчната тежест върху трудовете доходи ще се увеличи и ще се стигне до изменения в индивидуалното предлагане на труд. Най-общо, като вторичен ефект се очаква последващ спад на общата сума на данъчните приходи при въвеждането на безусловния базов доход. Не съществуват надеждни симулации, особено с оглед на това, че нито ефектите на базовия доход върху предлагането на труд, нито измененията в потребителското поведение са напълно предвидими. Под въпрос е и осъществимостта на идеята за данък върху финансовите трансакции с цел увеличаване на данъчните постъпления.

Ако основното допускане е за спад в съвкупните данъчни приходи, на преден план остава въпросът за финансирането на базовия доход. При недостатъчни данъчни постъпления следва да се изясни как те биха могли да бъдат повишени или при кои публични блага могат да бъдат направени икономии. Необходимо е внасяне на яснота относно това кои конкретни услуги, публични блага и инвестиции няма да могат повече да бъдат предлагани от страна на гържавата. Във федеративно организираните гържави е важно, освен това, разпределението на дефицита по провинции, както и решението дали по-ниските федерални организационни равнища ще получават компенсации за недостатъчното финансиране от по-високо гържавно ниво.

Тъй като не съществуват моделни пресмятания за сложни стопански системи на ефектите от базовия доход върху очакваните данъчни приходи, а досегашните полеви

Икономическо развитие

експерименти не включват данъчни плащания от участниците и са относително краткосрочни, не съществуват надеждни референтни стойности за ефектите на базовия доход върху данъчните постъпления. Същото се отнася и за различните последиствия от базовия доход за социалните системи.

2.3. Как съществуващите социални системи ще се преобразуват в безусловен базов доход?

Въвеждането на безусловния базов доход се явява преподреждане на всички съществуващи социални системи в една държава в случая, в който – според първоначалната идея – базовият доход се разглежда като техен заместител, а не като допълнение. Многообразието на социалноосигурителни системи, съществуващо в европейските държави от над 120 години, би било премахнато от безусловния базов доход. Застраховката срещу безработица отпада, тъй като базовият доход осигурява минималните средства за съществуване (срв. също с Marx, Peeters, 2008). Работодателите и работниците биха били облекчени, тъй като няма да се налага да превеждат повече вноски. От това се очакват положителни ефекти за пазарите на труд. Същевременно би била премахната досегашната обвързаност на държавните трансферни плащания при безработица с периода на плащане на задължителните осигурителни вноски и с размера на дохода. Отпадат също всички форми на социални помощи, включително целеви трансфери като помощите за жилище.

Необходимо е да се премисли и как би била построена системата на здравното осигуряване при въвеждане на базов доход. Включени ли са здравноосигурителните вноски в безусловния доход или индивидите трябва сами да ги внасят допълнително? Когато се вземе предвид фактът, че в някои държави-членки на ЕС месечните здравноосигурителни вноски възлизат на стотици евро на

Безусловен базов доход

човек, отговорът на този въпрос започва да изглежда централен. Възникват и последващи въпроси, например дали при изплащане на базов доход ще бъде запазена – независимо под каква форма – държавната здравна осигуровка или ще се премине към изцяло частно здравно осигуряване.

Особена област на социалното осигуряване е осигуряването за старост. То стъпва на множество стълбове като държавното осигуряване за пенсия при старост, частното осигуряване за старост под формата на спестяване и натрупване на имущество, както и фирменото осигуряване. Тези три стълба са с различна тежест в отделните държави-членки на ЕС. Използват се както капиталопокривният, така и разпределителният метод. Важен въпрос е и как ще се подходи към съществуващите пенсионни права и частно натрупаните пенсионни фондове при въвеждане на базов доход. Базовият доход би отговарял по същество на обща минимална пенсия. Ще бъдат ли изплащани държавните пенсии в допълнение към безусловния доход или ще бъдат включени в него и как ще се облагат? В сърцевината на проблема е как ще се удовлетворяват индивидуално придобити имуществени претенции. Към този момент в литературата не са налични конкретни идеи за преобразуването на индивидуалните осигуровки за старост при въвеждането на базов доход и ефектите му върху пазарите за частни здравни блага, както и върху пазарите за осигуряване при старост.

2.4. Какви биха били ефектите на безусловния базов доход върху трудовите пазари?

Една от целите на базовия доход, наред с намаляването на бедността, е защитата на труда от натиска, произтичащ от технологичната промяна върху трудовите пазари. Както видяхме, тази загриженост не е нова. Новото е, че се очаква да се получават средства без насрещно задължение от

страна на получателите. Чрез безусловния доход се премахва обвързаността между личния принос и получаваното заплащане. Това води до по-слаб стимулен ефект от заплащането върху предлагането на труд в стопанството. Ван Париjs (Van Parijs, 1990) защитава позицията, че така работниците са по-независими от получаваните от предприятията заплати и могат да посрещнат спокойно периоди, в които не работят. Получателите на базов доход разполагат с по-голяма преговорна сила при договарянето на заплатите, тъй като не са принудени да приемат каквато и да е работа, за да осигурят средства за съществуването си. По този начин за работодателите възниква натиск да подобряват условията на труд и да увеличават заплатите.

Какво се случва, обаче, когато въз основа на принципа на гражданството или местожителството не всички индивиди в дадено общество получават право на безусловен базов доход? Обществото е разделено на получатели и неполучаващи базов доход. При тези условия неполучаващите трябва да приемат работа и при много ниски заплати, тъй като всички други социални мерки ще бъдат отпаднали и те ще са принудени сами да заработват минималните средства за преживяването си. Работните заплати за неполучаващите намаляват, като наред с това ще трябва да приемат лоши условия на труд. Какъв би бил отговорът на привържениците на идеята за базов доход на въпроса за подобно разделение на обществото и пазара на труда? До този момент липсва дискусия по темата за разделието на получатели и неполучаващи базов доход.

Следващият въпрос засяга индивидуалните инвестиции в образованието. Ако базовият доход се превърне в устойчив елемент на социалната политика, тогава училищното и университетското образование, както и личните специални квалификации, ще престанат да бъдат обвър-

зани с очакваните по-късно необходими за живота доходи. Образованието и допълнителните квалификации биха загубили част от икономическата си стойност. С това базовият доход създава стимули пред учениците, родителите им и потенциалните студенти да инвестират по-малко в собственото си обучение, тъй като независимо от компетентността им, ще получават гарантиран доход. Най-малкото е спорно доколко това премахване на връзката между образование и възможности за получаване на доход може да бъде компенсирано от силна вътрешна мотивация (или от съображения за постигане на по-висок социален статус, срв. със Седларски, 2014, 2015а, 2019). Ако действително се прояви отрицателен ефект на базовия доход върху образованието, съответно отпадна част от стимулите придобитото знание да се прилага в производството на стоки и услуги, би намаляла производителността на стопанството. Подобни взаимовръзки не са обсъждани досега в контекста на дебата за безусловния базов доход.

Две следствия за пазара на труда от въвеждането на безусловния базов доход обаче изглеждат положителни. Първо, би намаляла необходимостта от работна ръка в администрацията на социалните системи, тъй като с институционализирането на базовия доход биха се проявили тенденции към намалена бюрокразация. Ако обаче в противовес с първоначалната идея базовият доход бъде въведен в допълнение към съществуващите социални услуги, бюрокрацията само би се разширила допълнително. Така, обаче, би се попречило на осъществяването на идеята на поддръжниците на базовия доход чрез него да бъде намалена неефективността на съществуващите социални системи (Friedman, 1968). Второ, може да се очаква, че с безусловния доход у населението ще нарасне готовността за поемане на риск и предприемаческата активност. Това може

да се отрази положително на създаването на микро- или малки и средни предприятия (Nooteboom, 1986), понеже дребните предприятия биха имали сигурността на безусловния доход. От своя страна, подобно развитие поставя допълнителни въпроси: как би се постъпвало в ситуация на несъстоятелност? Ще остане ли в случай на несъстоятелност на предприятието личният базов доход на собственика непроменен или от него могат да бъдат удржани плащания?

В настоящия текст въз основа на малко на брой избрани аспекти поставихме ключови въпроси, които изискват отговори, преди безусловният базов доход да бъде поставен на сериозно обсъждане като алтернатива пред стопанската политика. Могат да бъдат формулирани и по-нататъшни важни въпроси, по които към настоящия момент не се води дискусия и няма яснота: какви начини се предвиждат за справяне с евентуалния инфлационен натиск, породен от базовия доход? Как би се отразил безусловният доход на нормите на спестявания и инвестиции? Какви са очакваните ефекти върху застрахователните пазари? Какъв би бил подходът към съществуващите лични финансови задължения?

3. Обобщение

Въпреки интуитивно положително възприеманата идея за финансова базова осигуреност за всички хора, на този етап концепцията за безусловен базов доход изглежда все още като социалистическа утопия в контекста на ситуацията в държавите-членки на Европейския съюз. Осъществяването ѝ в рамките на днешните структури в Европа би било изключително трудно. Към това се добавя и въпросът дали реализацията ѝ може да бъде оправдана с предстоящите обществени промени на Четвъртата индустриална революция. В общия случай хората се приспособо-

бават бързо към технологичния напредък. Познати са предсказваните в миналото разтърсващи ефекти от въвеждането на нови технологии като електричеството, двигателите с вътрешно горене, новите комуникационни и транспортни средства върху троговите пазари и социалната устойчивост на обществата. Вместо това, обаче, в резултат от новите технологии винаги се е стигало до подеми в растежа, причинени от нови комбинации на производствените фактори и създаването на иновативни и все по-разнообразни продукти (Schumpeter, 1912). Предвижданията от Малтус проблеми не възникват, тъй като се формират предпочитания към нови продукти и услуги и съответно ново търсене. Така в миналото постоянно се създават нови пазари, предлагащи на хората нови възможности за потребление, но и за доходи. Няма причина да не се очаква подобно развитие и в случая на Четвъртата индустриална революция.

В статията не бе подчертано изрично, че настоящите социални системи в европейските страни почиват върху представи за справедливост, кристализирани в продължение на десетилетия или дори столетия. Те включват разбирането, че социалните системи следва да отчитат индивидуалната ситуация на нуждаещите се. Примери са специалните социални привилегии за инвалиди, за нуждаещи се от особени грижи или за търсещите закрила от политическо преследване. Базовият доход пренебрегва тези представи за справедливост, тъй като всички индивиди се третират по един и същ начин.

Вярно е също, че съществуващите в Европа социални системи са неефективни, тъй като не възпрепятстват в достатъчна степен *моралния риск* (англ. *moral hazard*) и *гратисчиството* (англ. *free-riding*) и водят до значителни транзакционни разходи. От друга страна, не е ясно, обаче, дали безусловният базов доход може да

Икономическо развитие

премахне неефективността. Следва да се отчете също и дали целите, които трябва да бъдат постигнати с базовия доход, не могат да бъдат реализирани по-ефективно с други мерки на стопанската политика. Когато на преден план са извеждани проблемите на намаляването на бедността и осигуряването на работни места за всички, могат да бъдат обсъждани и други възможности, като например създаването на стимули за работодателите да назначават всички нуждаещи се от работа (срв. с Phelps, 2001; Scharpf, 2000), включително чрез въвеждане на четиридневна работна седмица, шестчасов работен ден и др. Така би възникнало право на доход, но обвързано с работа, т.е. с насрещно задължение за оказване на продуктивни услуги за обществото.

Въпреки че осъществяването на идеята за универсален базов доход към настоящия момент в Европа може да бъде категоризирано като социалистическа утопия, възможна само при радикална промяна в системата или системен срив като през 1918/19, 1945/46 и 1989/90 г., то представлява интересна възможност за обществата, в които днес не съществуват изградени или има само наченки на системи за социална защита. В този случай алтернативните разходи на въвеждането му са малки. Тук при определени обстоятелства безусловният базов доход се явява действителна възможност и може да бъде по-ефективно решение в сравнение с развитите в Европа структури на социалната държава.

Цитирани източници:

Седларски, Т., 2014. Интегриране на социалния статус в икономическата теория: статусната икономика на Робърт Франк, *Икономически и социални алтернативи*, бр. 4/2014, с. 117-134.

(Sedlarski, T., 2014. Integrirane na sotsialnia status v iкономическата теория: статусната икономика на Robert Frank, *Икономически и социални алтернативи*, бр. 4/2014, с. 117-134)

Седларски, Т., 2015. Икономически теории (История на икономическата мисъл), поредица „Университетска библиотека“ на Университетското издателство „Св. Климент Охридски“.

(Sedlarski, T., 2015. Iкономически теории (Iстория на iкономическата мисъл), poreditsa “Universitetska biblioteka” na Universitetskoto izdatelstvo “Sv. Kliment Ohridski”)

Седларски, Т., 2015а. Статусна икономика, институционален дизайн и икономическа политика, *Икономическа мисъл*, 4/2015, с. 3-22.

(Sedlarski, T., 2015a. Statusna iкономика, institutsionalen dizayn i iкономическа politika, *Икономическа мисъл*, 4/2015, с. 3-22)

Седларски, Т., 2019. Политическа икономия на социалния статус: икономически и социалнопсихологически ефекти от статусното съревнование на пазарите, на които победителите получават всичко, *Годишник на Стопанския факултет на Софийския университет “Св. Климент Охридски”*, Том 17/2019, с. 211-277.

(Sedlarski, T., 2019. Politicheska iкономия na sotsialnia status: iкономически i sotsialnopsihologicheski efekti ot statusnoto sarevnovanie na pazarite, na koito pobeditelite poluchavat vsichko, *Godishnik na Stopanskia fakultet na Sofiyskia universitet “Sv. Kliment Ohridski”*, Tom 17/2019, s. 211-277)

De Wispelaere, Jurgen, Lindsay Stirton, 2012. A disarmingly simple idea? Practical bottlenecks in implementing a Universal Basic Income. *International Social Security Review*, 65(2), 103–121.

Dufo, Esther, Abhijit V. Banerjee, 2019 [2009]: *Good Economics for Hard Times: Better Answers to Our Biggest Problems*. London: Penguin Books.

Friedman, Milton, 1968. The case for a negative income tax. In Melvin R. Laird (ed.): *Republican Papers*, New York: Praeger.

Haushofer, Johannes, Jeremy Shapiro, 2016. The short-term impact of unconditional cash transfers to the poor: experimental evidence from Kenya. *Quarterly Journal of Economics*, 131(4), 1973–2042.

Keynes, John Maynard, 1963 [1930]. Economic possibilities for our grandchildren. In John Maynard Keynes: *Essays in Persuasion*, New York: W.W. Norton, 358–373.

Lassalle, Ferdinand, 1919, [1863]. Offenes Antwortschreiben. In Eduard Bernstein (ed.): *Ferdinand Lassalle: Gesammelte Reden und Schriften Band 3*, Berlin: Paul Cassirer, 41–107.

Malthus, Thomas Robert, 1836. [1820]. Principles of Political Economy, London: W. Pickering.

Marx, Axel, Hans Peeters, 2008. An unconditional basic income and labor supply: Results from a pilot study of lottery winners. *Journal of Socio-Economics* 37, 1636–1659.

Marx, Karl, 1867. *Das Kapital. Kritik der Politischen Oekonomie*, Hamburg: Otto Meissner.

Nooteboom, Bart, 1986. Basic income as a basis for small business. *International Small Business Journal*, 5(3), 10–18.

Phelps, Edmund, 2001. Subsidize Wages. In Philippe Van Parijs (ed.): *What's Wrong with*

a Free Lunch? Boston: Beacon Press.

Rawls, John, 1971. *A Theory of Justice*, Cambridge: Harvard University Press.

Ricardo, David, 1817. *Principles of Political Economy and Taxation*, London: John Murray.

Russell, Bertrand, 1918. *Proposed Roads to Freedom*. New York: Blue Ribbon.

Sen, Armatya K., 2009. *The Idea of Justice*, Cambridge: Harvard University Press.

Scharpf, Fritz, 2000. Basic income and Social Europe. In Robert-Jan van der Veen; Loek Groot (eds): *Basic Income on the Agenda: Policy Objectives and Political Chances*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 155–160.

Schumpeter, Joseph, 1912. *Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung*, Berlin: Duncker & Humblot.

Tobin, James, 1966. The case for an income guarantee. *Public Interest*, 4, 31–41.

Van Parijs, Philippe, 2004. Basic income: a simple and powerful idea for the twenty-first century. *Politics and Society*, 32(1), 7–39.

Van Parijs, Philippe, 1990. The second marriage of justice and efficiency. *Journal of Social Policy*, 19(1), 1–25.

Widerquist, Karl, José A. Noguera, Yannick Vanderborght, Jurgen De Wispelaere, (eds.) (2013): *Basic Income: An Anthology of Contemporary Research*. Oxford: Wiley-Blackwell.

Widerquist, Karl, 2005. A failure to communicate: What (if anything) can we learn from the Negative Income Tax experiments? *Journal of Socio-Economics*, 34(1), 49–81.